

КЛЮЧЕВЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ РАЗВИТИЯ СРЕДЫ БИЗНЕС-ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Статья посвящена анализу ключевых показателей развития современной среды бизнес-деятельности в Украине на основе исследования динамики ее позиций в ключевых глобальных рейтингах международных организаций и обобщения факторов, определяющих такие трансформации. Подробно проанализирована динамика индикаторов развития основных составляющих бизнес-среды Украины, определены причины падения позиций в рейтингах и обозначены необходимые меры по улучшению национального бизнес-климата. Результаты позволяют спрогнозировать потенциальные изменения для определения стратегий развития компаний в глобальной среде бизнес-деятельности.

Ключевые слова: глобальные трансформации среды бизнес-деятельности, показатели развития среды бизнес-деятельности, рейтинги международных организаций.

KEY INDEXES OF BUSINESS ENVIRONMENT DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article is devoted to the analysis of key indicators of the business environment development in Ukraine based on the study of the dynamics of its positions in key global ratings created by international organizations and to the summarizing the factors that determine such transformations. The dynamics of the main indicators of the Ukrainian business environment development is analyzed in depth, the reasons for ratings falling positions and the necessary measures for improving the national business climate are determined. The results allow to predict potential changes and to determine the strategies for companies development in the global business environment.

Key words: business environment global transformations, indicators of business environment development, international organizations' ratings.

УДК 320.322

Сідоров В.І.

кандидат економічних наук, професор,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Савін Р.С.

аспірант,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ АГРОХОЛДИНГІВ НА СВІТОВОМУ ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Виконано теоретико-логічний аналіз дослідження перспектив розвитку агрохолдингів у системі світового інвестування. З урахуванням стратегічних напрямів розвитку національних економік та світового господарства сформовано послідовність етапів, які доцільно застосовувати для аналізу проблем та перспектив розвитку агрохолдингів на регіональному та міжрегіональному рівнях. Розроблено методичний підхід перспектив розвитку агрохолдингів у системі світового інвестування на основі чотирьох етапів дослідження. В процесі розглянутого вище алгоритму дослідження пропонується застосування комбінованого підходу з використанням багатofакторних методів дослідження. Сформовано алгоритм оцінювання рівня діяльності агрохолдингів на основі економетричних методів, який дозволяє скласти рейтинг впливу відповідних показників на глобальні процеси діяльності агрохолдингів та виявити найбільш важливі з них, за допомогою яких формують стратегії їх розвитку.

Ключові слова: методичний підхід, агрохолдинг, інвестування, світогосподарські процеси, етапи дослідження, прогнозування, перспективи розвитку, кластерний аналіз, факторний аналіз.

Постановка проблеми. Світогосподарські процеси є динамічною підсистемою функціонування глобальної економіки зі складною структурною організацією,

яка відображує міжнародну діяльність держав та інвестиційних процесів у всіх сферах людської діяльності. Вони характеризуються наявністю галузевого та гео-

графічного сегментів, динамічністю розвитку у часі та просторі.

Діяльність агрохолдингів, яка є однією з складових сучасних світогосподарських процесів, в умовах сучасного інвестування набула всесвітнього розповсюдження й характеризується як своїми масштабами, інтенсивністю, так і географічними відмінами. Це вимагає адекватного її особливостям методичного апарату дослідження, який у свою чергу, має базуватися на наукових положеннях методології.

На основі теоретико-логічного аналізу та аналітичних обчислень, з урахуванням стратегічних напрямів розвитку національних економік та світового господарства стає можливим сформулювати послідовність етапів, які доцільно застосовувати для аналізу проблем та перспектив розвитку агрохолдингів на регіональному та міжрегіональному рівнях. Така процедура становить підґрунтя для всебічного деталізованого аналізу та обґрунтування стратегічних рішень в питанні формування стратегій розвитку агроформувань у системі світового інвестування, підвищення їх ефективності та дієвості. Але дослідження перспектив розвитку агрохолдингів у системі сучасного світового інвестування, вивчення характеру їх взаємодії на рівні регіонального й міжрегіонального характеру має базуватися на використанні відповідного методичного апарату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематикою прогнозування результатів дослідження перспектив розвитку агрохолдингів займалися багато вчених. Питання розробки та побудови сценаріїв розвитку їх діяльності розкривають у своїх роботах [1-3]. Для цього використовуються розрахунки трендів на базі лінійної та нелінійної регресії. У роботах [4-6] проводиться дослідження вимірювання ознак об'єктів в економіці та аналіз даних на основі використання багатомірних статистичних методів.

Сучасна методологія оцінки ефективності діяльності агрохолдингів згідно з [7-9] має розроблятися з урахуванням органічного поєднання економічних і соціальних, якісних і кількісних оцінок, процесних і результативних характеристик взаємодії учасників таких інтеграційних структур, як холдинги [10]. Одним з існуючих підходів до оцінки ефективності та рівня розвитку агрохолдингів є оцінка, що виникає в результаті інтеграції синергетичного ефекту, під яким розуміється ефект, викликаний скоординованим в просторі і часу дією різномірних за своєю природою механізмів, що призводять до якісних змін в системі [11].

Аналіз літературних джерел з точки зору використання методичних підходів та індикаторів до оцінки ефективності діяльності агрохолдингів указав на доцільність застосування системного підходу при аналізі та вивченні інтеграційних явищ у світогосподарських процесах інвестування.

Формулювання цілей статті. Дослідження методичних підходів та розробка етапів методичного підходу дослідження перспектив розвитку агрохолдингів у системі світового інвестування.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою методології дослідження діяльності агрохолдингів та оцінки їх ефективності в умовах сучасного інвестування є аналіз взаємних зв'язків [1; 3]. Їх величина може визначатися на основі розрахунків парних та множинних коефіцієнтів кореляції [8].

Існує кілька схем обчислення коефіцієнтів кореляції. Зокрема, при парній кореляції, що оцінює величину зв'язку між двома чинниками, використовується формула [5]:

$$r = \frac{\frac{1}{n} \cdot \sum |X - \bar{X}| \cdot |Y - \bar{Y}|}{\sigma_X \cdot \sigma_Y}, \quad (1)$$

де $|X - \bar{X}| \cdot |Y - \bar{Y}|$ – сума центральних відхилень;
n – число спостережень;

σ_X і σ_Y – середньоквадратичні відхилення X та Y, що обчислюються за формулою:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n |x - \bar{x}|^2}{n-1}}$$

Побудова та аналіз трендів розвитку інтеграційних процесів зручно здійснювати за формулою лінійної та нелінійної регресії [10]:

Лінійна регресія описується класичним рівнянням:

$$Y = px + v, \quad (2)$$

де x і y – змінні, p і v – параметри.

Для оцінки результату спостережень (значень) змінних x і y, що мають вірогідний характер розподілу значень та обчислення параметрів p і v використовується спосіб найменших квадратів.

Для дослідження діяльності агрохолдингів, як свідчить досвід досліджень багатьма науковцями, зручно використовувати кластерний аналіз з побудовою відповідних дендрограм.

Кластерний аналіз – метод класифікаційного характеру, основне призначення якого полягає у розбитті множини досліджуваних об'єктів і ознак на однорідні в деякому сенсі групи, або кластери [11]. Це багатовимірний статистичний метод, тому передбачається, що вихідні дані можуть бути значного обсягу, тобто істотно великим може бути як кількість об'єктів дослідження (спостережень), так і ознак, що характеризують ці об'єкти.

Значна перевага кластерного аналізу в тому, що він дає можливість здійснювати розбиття об'єктів не за однією ознакою, а за рядом ознак. Крім того, кластерний аналіз на відміну від більшості математико-статистичних методів не накладає ніяких обмежень на вид розглянутих об'єктів і дозволяє досліджувати безліч вихідних даних практично довільної природи. Так як кластери – це групи однорідності, то завдання кластерного аналізу полягає в тому, щоб на підставі ознак об'єктів розбити їх множину з m (m – ціле) кластерів так, щоб кожен об'єкт належав тільки одній групі розбиття. При цьому об'єкти, що належать одному кластеру, повинні бути однорідними (подібними), а об'єкти, що належать різним кластерам, – різномірними [2].

Якщо об'єкти кластеризації уявити як точки в n -вимірному просторі ознак (n – кількість ознак, що характеризують об'єкти), то схожість між об'єктами визначається через поняття відстані між точками, так як інтуїтивно зрозуміло, що чим менше відстань між об'єктами, тим вони більш схожі. Таким чином, існує можливість графічного зображення та характеристики даних, які аналізуються.

Таким чином, результатом кластерного аналізу є розбивки масивів показників, що задовольняють деякому критерієві оптимальності [10]. Цей критерій може бути деяким функціоналом, який виражає рівні бажаності різних розбивок і угруповань цільової функції у вигляді внутрішньогрупової суми квадратів відхилення:

$$W = \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})^2 = \sum_{j=1}^n x_j^2 - \frac{1}{n} \left(\sum_{j=1}^n x_j \right)^2, \quad (3)$$

де x_j – вимір j -го об'єкта.

Нажаль, кластерний аналіз не має можливості визначати причинно-наслідкові зв'язки. Через це є необхідність здійснювати додатково факторний аналіз.

Теоретичні та практичні основи методики факторного аналізу господарської діяльності висвітлені у працях [2-4; 5].

Факторний аналіз – це методика комплексного системного вивчення і оцінки впливу факторів на величину результативних показників [12]. Роль факторного аналізу в управлінні економічними системами полягає в тому, що він дає можливість формувати та змінювати параметри досліджуваного об'єкта шляхом відповідного підбору та коригуванням чинників, які їх обумовили. Побудова факторної моделі є основою факторного аналізу. Фактори повинні знаходитися в причинно-наслідкових зв'язках із досліджуваним показником. За такої умови побудованій факторній системі можна дати економічну інтерпретацію, що сприяє проведенню аналізу та оцінки впливу кожного фактору на формування фінансових результатів діяльності агрохолдинга.

Практична реалізація проведення факторного аналізу передбачає, в першу чергу, визначення типу факторної моделі. В практиці виділяють детермінований та стохастичний типи, однак для оцінки фінансового стану господарської системи, як правило, використовують детермінований, оскільки для нього є характерним функціональний зв'язок факторів з досліджуваним (результативним) показником, а для стохастичного притаманний неповний, ймовірний (кореляційний). Якщо при функціональному зв'язку із зміною аргументу завжди відбувається зміна функції, то при кореляційному зв'язку зміна аргументу може дати декілька значень приросту функції в залежності від сполучення інших факторів, які визначають даний показник.

Основними завданнями факторного аналізу є:

1. Визначення мети аналізу та відбір факторів, що обумовлюють досліджувані результативні показники.

2. Класифікація і систематизація факторів з метою забезпечення групування їх за ступенем впливу на результати господарської діяльності.

3. Визначення форми залежності між факторними і результативними показниками.

4. Побудова моделі, яка б описувала означену залежність.

5. Перевірка моделі на адекватність і при необхідності уточнення.

6. Розрахунок впливу факторів і оцінка ролі кожного із них у зміні величини результативного показника.

7. Практичне використання моделі для управління економічними процесами на підприємстві.

Задача факторного аналізу зводиться до визначення головних факторів, що впливають на певну кількість змінних, і оцінки сили впливу кожного з них на кожну змінну (факторне навантаження).

Рівняння факторного аналізу має вигляд:

$$a_p^n = \sum_{r=1}^r l_{pr} f_r^n + e_p \quad (4)$$

де a_p – вихідні показники;

f_r – виокремлені головні фактори, які дають синтетичну оцінку досліджуваному явищу;

l_{pr} – вага кожному фактору в синтетичній оцінці;

e_p – залишок, що характеризує невраховані відхилення.

Згідно з [1] факторний аналіз припускає існування таких зовнішніх причин (факторів), які одночасно впливають на множину змінних величин і тим самим створюють можливість бачити наявності кореляційного зв'язку між ними. Враховуючи, що зовнішні фактори стосовно сукупності змінних у світогосподарських процесах існують повсюдно, такий спосіб може широко використовуватися в аналізі зовнішньоекономічної діяльності.

У нашому випадку задача факторного аналізу полягає в тому, щоб визначити фактори, що впливають на певну кількість складових в інтеграційних процесах та визначити силу впливу кожного з них на ці складові (факторне навантаження).

Теоретико-логічний аналіз наукових літературних джерел, стосовно сформованих методологічних підходів до оцінки ефективності глобальних інтеграційних процесів та методів їх дослідження показує на значну кількість праць присвячених даному питанню. Особливої актуальності набуває питання математичної характеристики та прогнозування даних процесів.

Кількісні методи оцінки ефективності інтегрованих структур досить різноманітні. Розрізняють показники фінансових результатів діяльності окремих учасників інтегрованої групи, а саме використовують традиційний підхід до виявлення співвідношення витрат і результатів; прямі сумарні показники діяльності окремих блоків інтегрованої структури (фінансового, виробничого, науково-дослідного, комерційного) і прямі показники ефективності об'єднання в цілому (оцінка вартості компанії, ринкова вартість активів, величина загального обороту за певний період, валовий прибуток та ін.) [13].

Проведений аналіз методів оцінки ефективності діяльності агрохолдингів, що використовується різ-

ними авторами в дослідницькому процесі, дозволяє сформулювати наступні висновки:

- Всі методи оцінки ефективності можна розділити на дві групи:
  - кількісні методи (використання моделювання, імовірнісні методи);
  - якісні методи (стратегічного та конкурентного аналізу, експертних оцінок).
- Оцінка ефективності може здійснюється:
  - а) за функціями управління (маркетинг, фінанси, виробництво);
  - б) за ефектами діяльності (у розрізі галузевому, соціальному, технологічному, інвестиційному, синергетичному) [14].

Таким чином, з огляду на існуючі методологічні підходи, можна сформувати алгоритм оцінювання рівня діяльності агрохолдингів на основі економетричних методів, який дозволяє скласти рейтинг впливу відповідних показників на глобальні процеси діяльності агрохолдингів та виявити найбільш важливі з них, за допомогою яких формують стратегії їх розвитку (рис. 1).

На першому етапі здійснюється огляд проблематики, аналіз компонентів в умовах розвитку діяльності агрохолдингів сучасних процесів інвестування задля об'єктивності дослідження. Потім на основі аналізу показників розвитку діяльності агрохолдингів формується базис системи показників оцінки розвитку їх діяльності, який допоможе кількісно скласти характеристику процесам діяльності, що досліджуються. На третьому етапі реалізується прогнозування показників та побудова можливих варіантів розвитку діяльності агрохолдингів та їх трансформацій. На заключному етапі можливо зобразити здобуті сценарії розвитку агрохолдингів та підвести підсумки проведеному дослідженню.

В процесі розглянутого вище алгоритму дослідження пропонується застосування комбінованого підходу з використанням багатofакторних методів дослідження, а саме: кластерного аналізу (задля угруповання ряду країн за переліком ознак макроекономічних показників); факторного аналізу (для визначення основних факторів впливу на рівень розвитку країни та всього інтеграційного об'єднання); кореляційно-регресійний аналіз (для виділення напрямів розвитку над інтеграційних процесів); прогнозування (для передбачення майбутніх тенденцій розвитку та їх графічного відображення).

На відміну від традиційного підходу, при якому проблема вирішується в суворій послідовності вищевказаних етапів (або в іншому порядку), системний підхід полягає в багатозв'язності процесу рішення: етапи розглядаються спільно, у взаємозв'язку і діалектичній єдності. При цьому можливий перехід до будь-якого етапу, в тому числі і повернення до постановки мети дослідження.

Головною ознакою системного підходу є наявність домінуючої ролі складного, а не простого, цілого, а не складових елементів. Якщо при традиційному підході до дослідження думка трансформується від простого до складного, від частин – до цілого, від елементів – до системи, то в системному підході, навпаки, думка рухається від складного до простого, від цілого до складових частин, від системи до елементів. При цьому ефективність системного підходу тим вище, ніж до більш складній системі він застосовується.

Висновки. Таким чином, з огляду на існуючі методологічні підходи, сформовано алгоритм оцінювання рівня діяльності агрохолдингів на основі економетричних методів, який дозволяє скласти рейтинг впливу відповідних показників на глобальні процеси діяльності агрохолдингів та виявити найбільш важливі з них, за допомогою яких формують стратегії їх розвитку.

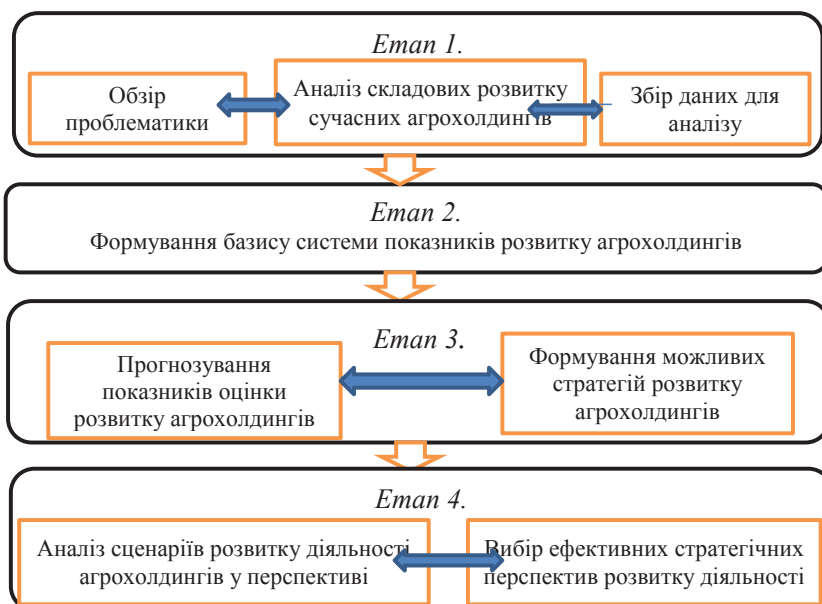

Рис. 1. Методичний підхід до оцінювання перспектив розвитку діяльності агрохолдингів

Джерело: розроблено автором

Список літератури:

1. Бабенко В.О. Управління інноваційними процесами переробних підприємств АПК (математичне моделювання та інформаційні технології): моногр. / В.О. Бабенко; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х.: ХНАУ, Мачулін, 2014. – 380 с.
2. Baden-Fuller C. Business Models as Models / C. Baden-Fuller, M.S. Morgan // Long Range Planning. – 2010, 43. – P. 156–171.
3. Бабенко В.О. Задача ідентифікації параметрів моделі управління інноваційними процесами переробних підприємств АПК / В.О. Бабенко // Економічна кібернетика. – Донецьк: ДНУ, 2013. – № 4–6 (82–84) – 95 с. – С. 44–51.
4. Роджерс Э. Коммуникации в организации / Э. Роджерс, Р. Агарвала-Роджерс. – М.: Экономика, 1980. – 176 с.
5. Amit R. Value Through Business Model Innovation / R. Amit, C. Zott // MIT Sloan Management Review. – 2012, 53(3). – P. 41–49.
6. Бабенко В.О. Дослідження механізму розвитку діяльності агрохолдингів в умовах економічної глобалізації / Бабенко В.О., Сідоров В.І., Савін Р.С. – Информационная экономика: этапы развития, методы управления, модели: монография. – Под ред. докт. экон. наук, проф. В.С. Пономаренко, докт. экон. наук, проф. Т.С. Клебановой. – Харьков, ВШЭМ – ХНЭУ им. С. Кузнеця, 2018. – 668 с. – С. 446–457.
7. Johnson M.W. Seizing the white space. Business Model Innovation for growth and renewal / M.W. Johnson. – Harvard Business Press: Boston, Massachusetts, 2010.
8. Strunz Herbert. Tagebuch der Weltwirtschaft, 2000–2010: Kommentare, Kritik, Reflexionen / Herbert Strunz. – Frankfurt-M.: Lang. – 2011. – 205 p.
9. Бабенко В.О. Проблемні аспекти інноваційної діяльності України на світовому ринку сільськогосподарської продукції / В.О. Бабенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». Вип. 6, ч. 1. – 2016. – 177 с. – С. 26–29.
10. Teece D.J. Business models, business strategy and innovation / D.J. Teece // Long Rang Planning – 2010, № 43. – P. 172–194.
11. Babenko V.A. Modelling of factors affecting innovational agricultural activity of enterprises AIC in Ukraine / V.A. Babenko. – Scientific bulletin of Polissia. – 2017. – № 1(9), p. 2. – P. 115–121.
12. World economic outlook, September 2011: slowing growth, rising risks / Intern. Monetary Fund. – Washington: IMF. – 2011, XVIII. – 219 p.
13. World economic outlook, April 2015: recovery strengthens, remains uneven / Intern. Monetary Fund. – Washington: IMF. – 2015, XVI. – 216 p.
14. Наука, технології та інновації [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

МЕТОДИЧЕСКИЙ ПОДХОД ИССЛЕДОВАНИЯ ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ АГРОХОЛДИНГОВ НА МИРОВОМ ФИНАНСОВОМ РЫНКЕ

Выполнено теоретико-логический анализ исследования перспектив развития агрохолдингов в системе мирового инвестирования. С учетом стратегических направлений развития национальных экономик и мирового хозяйства сформирован последовательность этапов, которые целесообразно применять для анализа проблем и перспектив развития агрохолдингов на региональном и межрегиональном уровнях. Разработан методический подход перспектив развития агрохолдингов в системе мирового инвестирования на основе четырех этапов исследования. В процессе рассмотренного выше алгоритма исследования предлагается применение комбинированного подхода с использованием многофакторных методов исследования. Сформирован алгоритм оценки уровня деятельности агрохолдингов на основе эконометрических методов, который позволяет составить рейтинг влияния соответствующих показателей на глобальные процессы деятельности агрохолдингов и выявить наиболее важные из них, с помощью которых формируют стратегии их развития.

Ключевые слова: методический подход, агрохолдинг, инвестирование, мирохозяйственные процессы, этапы исследования, прогнозирования, перспективы развития, кластерный анализ, факторный анализ.

THE METHODOLOGICAL APPROACH TO STUDYING THE PROSPECTS OF AGRIBUSINESS DEVELOPMENT IN THE WORLD INVESTMENT SYSTEM

The theoretical and logical analysis of the prospects of agroholdings development in the world investment system is fulfilled. The subject of the study is methodological approach to the activities of agricultural holdings in the world investment markets. Systems research, cluster analysis, factor analysis and other multidimensional statistical methods are considered as research methods. Taking into account the strategic directions of the development of national economies and the world economy, a sequence of stages has been formed that should be used for analyzing the problems and prospects of agroholdings development at the regional and interregional levels. The research of the activity of agroholdings, which is one of the components of modern world economic processes, is under the conditions of modern world economic investment processes. The methodical approach of perspectives of agroholdings development in the world investment system on the basis of four stages of research is developed. The first stage includes a survey of issues, an analysis of the components of modern agroholdings and the collection of data for analysis. The second stage is the formation of the basis of a system of indicators for the development of agricultural holdings in conditions of world investment. The third stage includes forecasting indicators of development assessment and formation of possible strategies for the development of agroholdings. The fourth stage consists of analysis of scenarios for the development of agroholdings in the future, as well as the selection of effective strategic prospects for the development of agroholdings.

Key words: *methodical approach, agroholding, investment, world economic processes, stages of research, forecasting, prospects of development, cluster analysis, factor analysis.*